

VĒSTURISKU ĒKU KOPŠANA

Jebkura ēka ar laiku bojājas, tomēr atbilstoša kopšana var šo procesu aizkavēt, jūsu īpašumā esošu kultūras pieminekli padarīt drošāku un prieku, ko tas sagādā – ilgāku. Regulāra kopšana ir vislabākais un ekonomiskākais veids kā aizsargāt un saglabāt ēku.

Ēkas kopšana neprasa daudz līdzekļu, savukārt nelieli bojājumi, ja tos laikus nenovērš, var radīt būtiskas problēmas un lielākas izmaksas nākotnē.

Dažādiem vēsturisko ēku veidiem atšķirsies kopšanas paņēmieni, tomēr sniedzam jums galvenos principus, ko rūpīgiem saimniekiem būtu vērts ņemt vērā.

Esiet vērīgi – novērsiet bojājumus

Bojājumu savlaicīga novēršana ir ļoti svarīga. Iepazīstieties ar savā apsaimniekošanā esošās ēkas vērtībām. Aizsargājiet ēku no mitruma, uguns un nodiluma. Sistemātiska un regulāra ēkas uzraudzība ļauj atklāt iespējamus bojājumus vai esošus bojājumus agrīnā stadijā. Veicot ēkas pārbaudi, izmantojiet visas savas maņas. Domājiet par nākotni: kuras ēkas daļas ir visapdraudētākās? Kas varētu novērst bojājumus? Izvairieties no vēsturiskai ēkai nepiemērotu, modernu materiālu izmantošanas, remontējot vai uzturot ēku, jo tie var vairāk kaitēt, nekā to uzlabot.

Ēku kopšanu var iedalīt trīs kategorijās: regulāra **apsekošana** nolūkā novērtēt situāciju, konstatēt problēmas un lemt par turpmāko rīcību; **īpaši darbi**, piemēram, lietus ūdens novadīšanas sistēmu tīrīšana, ēkas komunikāciju pārbaude vai ēku sagatavošana ziemai; **neliels remonts**, piemēram, jumta pielabošana, loga iestiklošana vai krāsošana.

Ēku kopšana visefektīvākā ir tad, ja to veic regulāri un plānoti. Tā ne tikai pagarinās jūsu apsaimniekošanā esošā kultūras pieminekļa mūžu, bet būs arī labākais risinājums no autentiskuma saglabāšanas viedokļa – regulāru un nelielu kopšanas pasākumu rezultātā zūd daudz mazāk oriģinālās substances nekā plaša remonta gadījumā.

Novērsiet mitrumu

Būtiskākais ēkas kopšanā ir novērst lieku un nekontrolējamu mitrumu, tāpēc īpaša uzmanība jāpievērš jumta ieseguma kvalitātei, kā arī lietus ūdens novadīšanas sistēmām – vai tās ir tīras, vai kalpo kā nākas? Neļaujiet krāties ūdenim pie ēkas pamatiem un pagrabos. Izvairieties no puķu dobju ierīkošanas pie zemiem un sekliem ēku pamatiem, kā arī uzturiet kārtību – nenovietojiet ilgstoši glabāšanai pie ēku ārsienām dažādus sadzīves priekšmetus. Regulāri uzmaniet ūdensvadu, kanalizācijas un centrālāpkures stāvokli. Ikdienas kopšanā svarīgi regulāri vēdināt ēku, īpašu uzmanību pievēršot pagraba, pirmā stāva zemgrīdas un bēniņu (savietotā jumta konstrukciju) vēdināšanai. Ēkā jāuztur vienmērīgs mikroklimats, jānodrošina apkure un gaisa apmaiņa, jāseko, lai relatīvais gaisa mitruma līmenis būtu 40-60% robežās.

Ārsienas, durvis, logi

Seno ēku vēsturisko logu aizvietošana ar jauniem ir viens no lielākajiem kultūras mantojuma saglabāšanas draudiem. Taču, rūpīgi uzturēti, tie var kalpot ilgāk, nekā mūsdienās izgatavotie. Regulāri pārbaudiet logu, to elementu un krāsojuma stāvokli.

(objekts)

(datums)

Pamati un pagrabs

Pasākumi	Pavasaris	Rudens	Pēc vētrām, lietusgāzēm un plūdiem	Pārbaudes datums	Fiksētās izmaiņas
Pārbaudīt vai pagrabā nav mitrums vai sūce, vai pagrabā ir pietiekama gaisa apmaiņa	x	x	x		
Pārbaudīt zemes kritumu, lai pārlicinātos, ka ūdens tek prom no sienām	x				
Pārbaudīt, vai nav plaisas sienās – piefiksēt un uzraudzīt	x				
Pārbaudīt konstrukcijas, vai neveidojas trupe, pelējums vai kokgraužu bojājumi	x				
Pārbaudīt vai ēkas pamatu tiešā tuvumā nav ieauguši koki vai citi augi.	x				

Nesošās sienas un pārsegumi

Pasākumi	Pavasaris	Rudens	Pārbaudes datums	Fiksētās izmaiņas
Pārbaudīt ārsienu un iekšējo nesošo sienu mūra konstrukciju, vai neveidojas plaisas	x	x		
Pārbaudīt koka sienu konstrukciju un apšuvumu, vai tajā neveidojas trupe	x	x		
Pārbaudīt pārsegumus (griestus), vai neveidojas plaisas	x			
Pārbaudīt, vai sienām tuvu esoši koki neapdraud ēku – zari, kas kristu uz jumta utt.	x	x		
Pārbaudīt logus un durvis, to nolietojumu un bojājumus no ārpuses	x	x		
Pārbaudīt ārsienu krāsojumu	x			

Jumts un bēniņi

Pasākumi	Pavasaris	Rudens	Pēc vētrām lietusgāzēm un plūdiem	Pārbaudes datums	Fiksētās izmaiņas
Pārbaudīt jumta seguma stāvokli – vai nav bojāti vai zuduši dakstiņi, izrūsējis vai atrauts skārds, izveidojies apaugums	x		x		
Pārbaudīt jumta seguma savienojuma vietas un pieslēguma vietas pie skursteņa, vai nav bojātas	x		x		

Pārbaudīt koka konstrukcijas, vai neveidojas trupe, pelējums vai kokgraužu bojājumi	x	x			
Pārbaudīt bēniņu telpas un jumta konstrukciju vēdināšanas apstākļus, pievērst uzmanību vai neveidojas kondensāts	x	x			
Pārbaudīt lietussūdens notek sistēmu, iztīrīt no lapām un aizauguma	x	x			

Interjers

Pasākumi	Pavasaris	Rudens	Pārbaudes datums	Fiksētās izmaiņas
Pārbaudīt interjera dekoratīvās apdares un krāsojuma stāvokli	x			
Pārbaudīt logu un to elementu stāvokli	x			
Ēkās, kurās glabājas mākslas vērtības, pārbaudīt durvju un logu drošību, pārbaudīt, vai darbojas signalizācija	x	x		

Kanalizācija, ūdensapgāde un centrālpakure

Pasākumi	Pavasaris	Rudens	Pārbaudes datums	Fiksētās izmaiņas
Pārbaudīt, vai ūdenstvertnes, caurules un radiatori ir nodrošināti pret salu		x		
Pārbaudīt vai ūdens tvertnes, caurules un radiatori netek		x		
Pārbaudīt, vai atslēgtas āra laistīšanas sistēmas		x		
Pārbaudīt, vai kanalizācijas sistēmā nav sūce, vai nav jātīra kanalizācijas skatakas		x		

Elektroinstalācija un ugunsdrošība

Pasākumi	Pavasaris	Rudens	Pēc vētrām, lietusegāzēm un plūdiem	Pārbaudes datums	Fiksētās izmaiņas
Pārbaudīt elektroinstalāciju un iekārtu kontaktu stāvokli, vai izolācija ir droša un nedzirkstejo	x	x	x		
Pārbaudīt ugunsdzēsamos aparātus, to derīguma termiņu	x				
Pārbaudīt signalizācijas darbību		x			
Pārbaudīt zibensnovedēju sistēmu – savienojumus un zemējumu	x		x		
Pārbaudīt apkures krāšņu, pavardu un skursteņu stāvokli - vai nav radušās nokvēpušas plaisas	x	x			
Pārbaudīt, vai ir iztīrīts skurstenis		x			

Konstrukcijas

Regulāri pārbaudiet, vai neveidojas plaisas vai citas deformācijas, piemēram ieliekušās sijas vai nosvērušās sienas, ēkas konstrukcijās. Konstatējot jaunu plaisu rašanos vai rodoties aizdomām par veco plaisu palielināšanos, jāuzsāk to regulāra novērošana. Vienkāršākais plaisu novērošanas veids mājas apstākļos ir uzklājot plānu ģipša kārtiņu (marku) vai uzlīmējot papīra strēmeli, ar fiksētu datumu. Plaisa ģipša markā vai plīsusi papīra strēmele liecina par ēkas konstrukciju kustību un norāda uz nepieciešamību lūgt speciālista padomu.

Ēku sagatavošana ziemai

Rūpējieties par lauku ēku zemgrīdas ventilāciju, rudenī to aizverot un pavasarī atverot. Ir ēkas, kuru saglabāšanā ir svarīgi rūpēties, lai sniega segas biezums uz jumta nebūtu pārāk liels. Tad jāveic sniega tīrīšana. Netīriet jumtu ar ledus skaldīšanas metodi, tā sabojājot jumta segumu. Nelietojiet sāli ledus kausēšanai. Ziemas laikā novērojiet apledošanas koncentrācijas vietas ēkā, tās parāda siltumizolācijas problēmas, kas novēršamas nākamajā remontdarbu periodā.

Dokumentēšana

Izveidojiet sava kultūras pieminekļa dienasgrāmatu. Pierakstiet atklājumus, novērtējumu, uzturēšanas aktivitātes un izmantotos materiālus. Pierakstiet nepieciešamos un paveiktos darbus, lietoto materiālu nosaukumus, kā arī darbu veicējus. Jūsu zināšanas par ēku būs ļoti noderīgas pēctečiem: kas ir noticis, kas paveikts, kādēļ, ar kādiem materiāliem? Šāda dokumentēšana var novērst nākotnes problēmas un kļūdu atkārtošanos.

Vai kopšanai jāsaņem atļauja?

Kultūras pieminekļa vienkāršai ikdienas kopšanai un uzturēšanai, ko veic, izmantojot oriģinālam atbilstošus materiālus, nepārveidojot kultūras pieminekli un nesamazinot tā vērtību, īpaša atļauja nav nepieciešama.

Diskutējiet – meklējiet padomu

Neviens nevar zināt visu. Nepieņemiet minējumus. Jautājiet padomu ekspertiem. Jautājiet atkārtoti, lai nepieļautu kļūdas. Vērtīgas ēkas nav atjaunojams resurss, tāpēc viss jādara pēc iespējas pārdomāti. Sazinieties ar kultūras mantojuma ekspertiem pēc iespējas ātrāk. Esam izstrādājuši ēkas pārbaudes plānu, kas palīdzēs laikus pamanīt un novērst bojājumus (lapu iespējams kopēt, lietojot to vairākkārt un veidojot ēkas dienasgrāmatu). Svarīgi apzināties, kurus bojājumus iespējams novērst pašu spēkiem un kad nepieciešama speciālista konsultācija par labāko iespējamo risinājumu

Informācija:

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

Pils ielā 20, Rīgā, LV 1050

www.mantojums.lv

[www.twitter.com/mantojums](https://twitter.com/mantojums)

www.facebook.com/mantojums

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2014.

Fotogrāfiju autori: J.Dambis un A. Meiers

Izdevums tapis ar Valsts Kultūrkapitāla fonda finansiālu atbalstu.

